

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 374.7:316.354-053.6

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-4-28-35>

Островська Наталія Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
nata_ostrovska@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7935-5469>

Польовик Ольга Віталіївна,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Відокремленого структурного підрозділу закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Хмельницького інституту соціальних технологій,
м. Хмельницький, Україна.
polyovik21@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4709-8282>

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ В МОЛОДІЖНІЙ РОБОТІ

Постановка проблеми. Сучасні суспільні трансформації, зумовлені війною, економічною нестабільністю, посиленням соціальної поляризації та міграційними процесами, актуалізують потребу в зміцненні соціальної згуртованості, особливо серед молоді як стратегічного ресурсу розвитку держави. Соціальна згуртованість є важливою умовою стабільності суспільства, громадянської солідарності та соціальної інтеграції. У цьому контексті зростає значення молодіжної роботи як простору соціальної взаємодії, партнерства, волонтерства та розвитку громадянських компетентностей.

Особливу роль у формуванні згуртованості молоді відіграє неформальна освіта, яка забезпечує можливості для самореалізації, набуття соціальних навичок, розвитку критичного мислення, емпатії, толерантності й готовності до співпраці.

Упродовж останніх десятиліть освіта в більшості країн світу, зокрема й в Україні, набула особливого значення як ключовий чинник розвитку суспільства. Протягом тривалого часу формальна освіта залишалася обмеженою, а можливість здобувати додаткові знання поза межами обов'язкової шкільної програми була доступна лише окремим категоріям населення. Запровадження в 60–70-х роках ХХ століття в більшості європейських держав політики масової освіти стало важливим кроком до забезпечення рівного доступу громадян до освітніх послуг. Разом із базовою освітою з'явилися можливості для саморозвитку та навчання в позааудиторному середовищі. Такі форми навчання виконували роль доповнення до традиційної освіти, розширюючи простір для розвитку особистості та сприяючи формуванню соціальних і творчих компетентностей. Вони мали добровільний характер й орієнтувалися

на індивідуальні інтереси та потреби молоді. Сьогодні головним принципом функціонування освітніх систем у розвинених країнах є концепція «навчання впродовж життя», яка передбачає безперервне залучення людини до процесу здобуття нових знань, умінь і компетентностей упродовж усього життєвого шляху (Савельєв, 2021).

Водночас у практиці молодіжної роботи в Україні неформальна освіта часто залишається недостатньо інтегрованою в системну діяльність із розвитку соціальної згуртованості. Це зумовлює потребу в науковому осмисленні її потенціалу, визначенні ефективних форм, методів та інструментів неформальної освіти, спрямованих на зміцнення соціальної єдності молоді.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз актуальних досліджень свідчить, що проблематика формування соціальної відповідальності молоді безпосередньо пов'язана з розвитком молодіжної політики та неформальної освіти. Зокрема, сутність категорій «молодіжна політика» та «молодіжна робота» розглядали у своїх працях М. Головатий, М. Птуха, Н. Метьолкіна, В. Головенько, В. Барабаш, В. Орлов та інші науковці. Вони підкреслюють, що ефективна молодіжна політика має ґрунтуватися на принципах партнерства, участі та соціальної активності молодого покоління.

Водночас вагомий внесок у дослідження історії, особливостей функціонування й перспектив розвитку неформальної освіти дорослих у світовому, європейському та національному вимірах зробили В. Андрущенко, Т. Десятов, С. Закревська, О. Лазоренко, В. Луговий, Н. Махія та інші. Їхні праці дають змогу розглядати неформальну освіту як дієвий інструмент формування соціальної активності та громадянської відповідальності. Особливості становлення неформального складника освіти студентської молоді досліджували О. Бондаренко, Ю. Деркач, П. Кряжев, Л. Шаповалова та ін., які наголошують на ролі освітніх і волонтерських практик у розвитку соціально значущих компетентностей та формуванні активної громадянської позиції молоді.

Так, у науковій літературі активно розглядаються аспекти формування громадянських компетентностей, розвитку волонтерського руху та неформального навчання, цілісне розуміння неформальної освіти як системного інструменту зміцнення соціальної єдності молоді залишається недостатньо сформованим (Шелевер, Шевченко, Квятковська, 2023). Актуальність цього питання зростає в умовах соціальних криз, воєнних дій та внутрішнього переміщення, коли саме неформальна освіта стає дієвим механізмом відновлення довіри, розвитку комунікативних навичок, формування емпатії та солідарності. Тому необхідне подальше поглиблене дослідження теоретичних і практичних засад реалізації неформальної освіти у сфері молодіжної роботи як одного з ключових чинників розвитку соціальної згуртованості та громадянської відповідальності молоді.

Метою статті є аналіз процесу формування соціальної відповідальності молоді як одного з пріоритетних завдань сучасної молодіжної політики, а також визначення ролі неформальної освіти, волонтерства та громадянської активності в зміцненні соціальної згуртованості молодого покоління.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс теоретичних методів, зокрема аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукових джерел, що дало змогу всебічно дослідити сутність, процесу формування соціальної відповідальності молоді як одного з пріоритетних завдань сучасної молодіжної політики, а також визначити роль неформальної освіти в зміцненні соціальної згуртованості молодого покоління.

Виклад основного матеріалу. Неформальна освіта й молодіжна робота визнаються як важливі інструменти для розвитку соціальної згуртованості, інклюзії та громадянської активності молоді. Це зафіксовано в офіційних документах Ради Європи та ЄС, які підкреслюють роль неформальної освіти в запобіганні дискримінації та в роботі з молоддю з «меншими можливостями».

Європейські ініціативи й проекти (Erasmus+, Youthpass, практики ЄС) напра-

цьовують методики та моделі НФО, орієнтовані на розвиток соціальних, громадянських та міжкультурних компетентностей, що прямо пов'язані зі згуртованістю. Є збірки методик і готові інструменти (наприклад, «21 метод»), які застосовують у транснаціональних проєктах (Non-Formal Education Methods, 2021).

У контексті криз (воєнні дії, переміщення, біженство) неформальна освіта є альтернативним (інколи єдиним) каналом підтримки молоді: забезпечує простори для психологічної реабілітації, побудови соціальних зв'язків і відновлення довіри. Звіти UNICEF та інші міжнародні організації підкреслюють роль неформальних програм у підтримці дітей і молоді під час тривалої кризи в Україні.

Так, європейський досвід демонструє, що неформальна освіта стає не лише ефективним інструментом соціальної інтеграції, а й важливим чинником розвитку особистості. Вона сприяє формуванню активного громадянина, здатного до саморозвитку, адаптації та взаємодії в динамічному соціальному середовищі.

Такі підходи знаходять відображення і в українських наукових дослідженнях. Так, за В. Горленко, неформальна освіта розглядається як форма адаптації до інтеграційних процесів сучасності та джерело здобуття необхідних особистісних знань, що є більш усвідомленою і вмотивованою формою навчання, яка відкриває широкі можливості для самореалізації впродовж усього життя (Горленко, 2017).

Н. Павлик виокремлює два основні напрями фахового розвитку особистості, на які впливає неформальна освіта, – соціальний та особистісний. Вектор особистісного розвитку сприяє самореалізації людини через задоволення її інтересів і потреб, а також створення умов для прояву ініціативи, активності та творчого потенціалу (Павлик, 2016).

Закон України «Про освіту» визначає, що неформальна освіта, як правило, не передбачає присвоєння державних кваліфікацій за рівнями освіти, проте може забезпечувати здобуття професійних або часткових освітніх кваліфікацій. Її роль у розвитку, самовдосконаленні та самореалізації особистості визнана й закріплена на законодавчому рівні. Зокрема,

у Законі України «Про основні засади молодіжної політики» наголошується, що неформальна освіта належить до найпоширеніших і найбільш затребуваних форм освітніх послуг у межах молодіжної роботи. Вона сприяє залученню молоді до суспільного життя, розвитку громадянської активності й компетентностей, а також підвищує конкурентоспроможність особистості. Одним із важливих напрямів державної політики визначено заохочення молоді до участі в неформальних формах навчання.

Неформальна освіта виконує низку функцій, що безпосередньо впливають на згуртованість молоді:

- *освітню* – формування соціальних і громадянських компетентностей, необхідних для активної участі в житті громади, розвитку критичного мислення, навичок ухвалення рішень, відповідальності та усвідомлення власної ролі в суспільстві;
- *комунікативну* – розвиток навичок ефективної взаємодії, діалогу, емпатії, толерантності та співпраці, що сприяє побудові конструктивних міжособистісних і міжгрупових відносин;
- *інтеграційну* – подолання соціальної ізоляції, упереджень, стереотипів і дискримінаційних установок, створення інклюзивного простору для молоді з різних соціальних груп, регіонів та культурних середовищ;
- *мотиваційну* – стимулювання громадської активності, ініціативності, лідерських якостей, прагнення до участі в соціальних змінах і розвитку місцевих громад;
- *культуротворчу* – збереження й популяризація національних і загальнолюдських цінностей, формування поваги до культурного різноманіття та зміцнення ідентичності молоді в умовах глобалізації;
- *психосоціальну* – підтримка психологічного добробуту, розвиток емоційного інтелекту, подолання наслідків стресу та сприяння позитивній соціалізації через участь у колективній діяльності.

Важливою функцією неформальної освіти також є створення безпечного простору для самовираження, міжособистісного спілкування та розвитку довіри. Такі освітні платформи

дають змогу молоді вчитися співіснувати, спільно розв'язувати проблеми й діяти задля досягнення суспільно значущих цілей. Це, своєю чергою, сприяє формуванню соціального капіталу – основи згуртованих і стійких громад.

Досвід участі в неформальній освіті часто стає поштовхом до самореалізації, формування громадянської свідомості, зростання відповідальності за власну громаду й суспільство загалом. Залучення молоді до освітніх ініціатив, волонтерських і соціальних проєктів підсилює соціальний капітал громад, сприяє зміцненню взаємної довіри, партнерства та відчуття спільної мети, що є основою соціальної згуртованості.

За даними UNICEF, неформальні освітні програми в Україні стали дієвим засобом підтримки дітей і молоді, які постраждали від війни: вони забезпечують психологічну реабілітацію, формують навички взаємопідтримки та сприяють соціальній згуртованості в громадах. Так, неформальна освіта є стратегічним чинником стійкого розвитку суспільства, який поєднує освітню, соціальну та гуманістичну місії.

Згідно із чинним законодавством України, неформальна освіта визначається як організоване навчання, що не передбачає присудження державних освітніх кваліфікацій, але може завершуватися отриманням часткових або професійних кваліфікацій. Вона вирізняється високим рівнем гнучкості, варіативністю змісту, форм і методів навчання, а також орієнтацією на потреби учасників незалежно від їхнього віку, статі чи професійного статусу (Про освіту, 2017).

Неформальна освіта вирізняється високою гнучкістю, варіативністю організаційних форм і тематичним розмаїттям. Її особливістю є здатність задовольняти освітні потреби різних категорій населення незалежно від віку, статі чи професійної належності, а також сприяти особистісному розвитку, самовихованню й засвоєнню нових соціальних ролей. Такий тип освіти має цілеспрямований і структурований характер, будучи доповненням або альтернативою формальній системі навчання

в межах концепції освіти впродовж життя. Неформальне навчання може здійснюватися у форматі короткотермінових освітніх програм різної інтенсивності – тренінгів, курсів, семінарів, воркшопів чи практичних занять, що забезпечують гнучкість та доступність освітнього процесу.

Її ключовою рисою є відсутність уніфікованих стандартів оцінювання результатів навчання, що робить цей тип освіти максимально адаптивним до потреб конкретних груп. У сфері молодіжної роботи неформальна освіта є важливим інструментом розвитку соціальної згуртованості, адже сприяє формуванню в молоді навичок комунікації, співпраці, взаємоповаги та солідарності.

Такі освітні практики зазвичай орієнтовані не лише на розширення знань і розвиток особистісних компетентностей, а й на формування активної громадянської позиції. Через участь у тренінгах, молодіжних таборах, волонтерських програмах, воркшопах чи інших формах неформального навчання молоді набуває досвіду колективної взаємодії, спільного ухвалення рішень, взаємопідтримки. Це, своєю чергою, сприяє налагодженню міжособистісних зв'язків, підвищенню рівня довіри та розвитку почуття належності до спільноти – базових компонентів соціальної згуртованості.

Так, неформальна освіта в молодіжній роботі виконує подвійну функцію: з одного боку, вона задовольняє пізнавальні й особистісні потреби учасників, а з іншого – сприяє побудові соціального капіталу, зміцненню громадянських спільнот і формуванню соціально активної, відповідальної молоді, здатної до спільного вирішення суспільних проблем.

Цей процес містить три ключові засади: 1) «вчитися в дії» – здобуття знань під час практичних завдань; 2) «вчитися взаємодіяти» – робота в командах та групах для досягнення спільних цілей; 3) «вчитися вчитися» – аналіз власного досвіду та формування нових знань. Ці засади забезпечують не лише професійний розвиток, а й формування соціальної компетентності та здатності до інтеграції у громаду.

В умовах соціальних криз, воєнних дій, масових переміщень населення неформальна освіта набуває особливого значення як механізм соціальної підтримки та реабілітації. Вона створює простори для психологічної адаптації, розвитку соціальних зв'язків і відновлення довіри. Звіти UNICEF та інших міжнародних організацій підтверджують ефективність неформальних освітніх програм у підтримці дітей і молоді під час тривалої кризи в Україні, сприяючи їх інтеграції в суспільство та формуванню спільних цінностей.

У сучасному суспільстві одним із ключових завдань неформальної освіти, поряд із формальною та інформальною, є підготовка молоді й дорослого населення до самостійного, відповідального життя. У контексті динамічних соціально-економічних змін традиційна система формальної освіти поступово втрачає свою винятковість, оскільки вже не гарантує повної інтеграції людини в ринок праці. Саме неформальна освіта є важливим інструментом, який руйнує цю монополію, пропонуючи альтернативні підходи до навчання, нові змісти й методи, що сприяють гнучкості та адаптації особистості до постійних трансформацій у суспільстві.

У багатьох країнах Європи неформальна освіта розглядається як складник громадянської освіти, покликаний формувати активного, відповідального та демократично орієнтованого громадянина. Основна її ідея полягає в тому, щоб навчити людину усвідомлювати свою роль у суспільстві, брати участь у його розвитку, відповідально ставитися до подій, що відбуваються навколо, і діяти не лише як громадянин за законом, а й за переконанням. Саме ці принципи лежать в основі сучасних програм неформальної освіти, які сприяють формуванню соціальної згуртованості, розвитку громадянських компетентностей і зміцненню довіри між членами суспільства.

Проблематика освіти сьогодні залишається предметом активних дискусій. Розроблення та впровадження національних навчальних програм останніми роками стало центральною темою освітньої політики, однак ухвалення рішень у цій сфері зазвичай зосереджене в руках

обмеженого кола осіб. На противагу цьому неформальна освіта пропонує більш відкриту та гнучку модель організації освітнього процесу, у якій важливу роль відіграє залучення самих учасників до створення змісту та структури навчання.

Якщо формальна освіта надає базові знання й загальну підготовку, то неформальна освіта виконує функцію їх розширення й поглиблення – орієнтуючись на інтереси, потреби та життєвий досвід учасників. Вона сприяє розвитку компетентностей, що виходять за межі стандартних навчальних програм, зокрема здатності до критичного мислення, уміння розв'язувати життєві та стресові ситуації, брати участь у громадському житті, взаємодіяти в умовах соціального різноманіття та швидких змін, а також постійно навчатися й самовдосконалюватися. Так, неформальна освіта є не лише доповненням до формальної, а й важливим чинником розвитку соціальної згуртованості та громадянської активності (Журавель & Рогозна, 2018).

Розвиток і впровадження послуг неформальної освіти є одним із пріоритетних напрямів діяльності молодіжних центрів на місцевому рівні. Такі центри здійснюють молодіжну роботу, сприяють особистісному та соціальному становленню молоді, залучають її до процесів ухвалення рішень у громадах, а також забезпечують умови для змістовного й корисного дозвілля. У молодіжних центрах України впроваджуються різноманітні програми неформальної освіти, спрямовані на гармонійний розвиток молоді, створення сприятливого середовища підтримки, самореалізації та підвищення рівня особистих компетентностей. Дотримання ключових принципів неформального навчання, як-от навчання через практичний досвід, розвиток уміння працювати в команді, налагоджувати взаємодію з іншими та визначати власні освітні цілі – забезпечує створення простору, у якому молода людина активно залучається до освітнього процесу й мотивована до самовдосконалення. Здобуті знання й навички сприяють подальшій особистісній і професійній (Гомоляко, 2024).

Так, неформальна освіта орієнтована на формування активної, рефлексивної та соціально відповідальної особистості, здатної до саморозвитку й ефективної взаємодії в сучасному суспільстві.

Висновки. Неформальна освіта є потужним механізмом розвитку соціальної згуртованості в молодіжній роботі. Вона доповнює формальну освіту, забезпечує інтеграцію молоді в громаду, сприяє формуванню громадянської відповідальності та розвитку компетентностей, необхідних для сучасного демократичного суспільства. Для подальшого розвитку української молодіжної політики необхідно інтегрувати формальну, неформальну та інформальну освіту, створювати стандарти та механізми оцінювання результатів неформальної освіти, а також розширювати використання цифрових технологій та інноваційних методик у роботі з молоддю.

Перспективи подальших досліджень. Подальші наукові дослідження у сфері неформальної освіти та молодіжної роботи можуть бути спрямовані на оцінку впливу неформальної освіти на соціальну згуртованість молоді шляхом розробки комплексних кількісних та якісних методик, що дають змогу визначити ефективність програм у формуванні громадянських цінностей, соціальної солідарності та активної участі молоді в житті громади. Важливим напрямом є також дослідження інтеграції формальної, неформальної та інформальної освіти, зокрема моделей взаємодії різних освітніх форматів у контексті підготовки соціально компетентної і відповідальної молоді та визначення механізмів їх ефективного поєднання в навчальних закладах і громадських організаціях.

Література

1. Non-Formal Education Methods: a youth worker's handbook. URL: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/d7f2a8c2-2722-4e44-8c2c-bf1d95f4ffaa/Youth%20Work%202.0%20-%2021%20Methods%20_%20Final%20Version.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.10.2025).
2. Гомоляко Р. Організація неформальної освіти молоді: на прикладі програми «Дозрілі». *Проблеми освіти*. 2024. Вип. 1(100). С. 262–278. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-100.2024.18>
3. Горленко В. Неформальна освіта як чинник розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вихователів дошкільного навчального закладу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 1 (40). С. 67–73.
4. Журавель Т., Рогозна Ю. Неформальна освіта як інструмент підвищення лідерського потенціалу учнів ПТНЗ. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1–2. С. 20–21. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23725/1/T_Zhuravel_Y_Rogozna_PLP_SPSR_IL.pdf
5. Павлик Н. П. Неформальна освіта як інструмент фахового розвитку майбутніх соціальних педагогів. *Збірник сценаріїв інтерактивних вистав з дисципліни «Основи сценарної роботи соціального педагога»: метод. матер.* / укл. І. Палько, К. Марчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 6–10.
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Савельєв Є. В. Неформальна освіта як інструмент розвитку додаткових можливостей молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 1(61). С. 228–232. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-61-228-232>
8. Шелевер О. В., Шевченко І. А., Квятковська А. О. Роль неформальної освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 61. Т. 2. С. 202–206. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.40>

References

1. Non-Formal Education Methods: a youth worker's handbook. Retrieved from https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/d7f2a8c2-2722-4e44-8c2c-bf1d95f4ffaa/Youth%20Work%202.0%20-%2021%20Methods%20_%20Final%20Version.pdf?utm_source=chatgpt.com [in English].
2. Homoliako, R. (2024). Orhanizatsiia neformalnoi osvity molodi: na prykladi prohramy «Dozrili» [Organization of Non-Formal Youth Education: The Case of the «Mature» Program]. *Problemy osvity – Education Issues*, 1(100), 262–278. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-100.2024.18> [in Ukrainian].
3. Horlenko, V. (2017). Neformalna osvita yak chynnyk rozvytku informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti vykhovateliv doshkilnoho navchalnoho zakladu [Non-formal Education as a Factor in the Development

of Information and Communication Competence of Preschool Educators]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, 1(40), 67–73 [in Ukrainian].

4. Zhuravel, T., & Rohozna, Yu. (2018). Neformalna osvita yak instrument pidvyshchennia liderskoho potentsialu uchniv PTNZ [Non-formal Education as a Tool for Enhancing the Leadership Potential of Vocational School Students]. *Osvitolohichnyi dyskurs – Educational Discourse*, (1–2), 20–21 [in Ukrainian].

5. Pavlyk, N. P. (2016). Neformalna osvita yak instrument fakhovoho rozvytku maibutnikh sotsialnykh pedahohiv [Non-formal Education as a Tool for the Professional Development of Future Social Educators]. *Zbirnyk stsenariiv interaktyvnykh vystav z dystsypliny «Osnovy stsenarnoi roboty sotsialnoho pedahoha» – A collection of scripts for interactive performances on the subject of «Fundamentals of scriptwriting for social educators»*. (pp. 6–10). Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].

6. Pro osvitu: Zakon Ukrainy (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

7. Saveliev, Ye. (2021). Neformalna osvita yak instrument rozvytku dodatkovykh mozhlyvostei molodi [Non-formal Education as a Tool for Developing Youth's Additional Opportunities]. *Vcheni zapysky Univer-sytetu «KROK» – Scientific Notes of KROK University*, 1(61), 228–232. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-61-228-232> [in Ukrainian].

8. Shelever, O. V., Shevchenko, I. A., & Kviatkovska, A. O. (2023). Rol neformalnoi osvity v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [The Role of Non-formal Education in the Context of Martial Law in Ukraine]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative Pedagogy*, 61(2), 202–206. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.40> [in Ukrainian].

Островська Н. О., Польовик О. В. Роль неформальної освіти в розвитку соціальної згуртованості в молодіжній роботі

У статті розглянуто роль неформальної освіти як одного з ключових чинників розвитку соціальної згуртованості в контексті молодіжної роботи. Актуальність дослідження зумовлена потребою українського суспільства у формуванні стійких соціальних зв'язків, взаємної довіри та солідарності між молодими людьми в умовах воєнних дій, соціальної нестабільності та процесів відновлення країни. З огляду на це, неформальна освіта постає важливим інструментом реалізації державної молодіжної політики, спрямованої на підтримку активної громадянської позиції, соціальної відповідальності, розвитку лідерських і комунікативних навичок, а також підвищення рівня участі молоді в суспільному житті.

Проаналізовано сучасні наукові підходи до трактування поняття «неформальна освіта» в працях українських та зарубіжних дослідників, визначено її основні принципи – добровільність, гнучкість, орієнтація на практичний досвід, партнерські відносини між учасниками освітнього процесу. Показано, що неформальна освіта виконує освітню, виховну, інтеграційну, комунікативну, культуротворчу та психосоціальну функції, сприяючи формуванню в молоді компетентностей, необхідних для ефективного взаємодії в громаді та розбудови демократичного суспільства.

Особливу увагу приділено аналізу діяльності молодіжних центрів і громадських організацій, які реалізують програми неформальної освіти, спрямовані на розвиток критичного мислення, міжкультурного діалогу, емпатії, толерантності та відповідальності. Підкреслено, що в період воєнної агресії Росії проти України неформальна освіта виконує роль інструменту соціальної підтримки, психологічної реабілітації та зміцнення соціальних зв'язків серед молоді, сприяючи процесам соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб і відновленню довіри в суспільстві.

Ключові слова: неформальна освіта, молодіжна робота, соціальна згуртованість, громадянська активність, соціальний капітал, молодіжна політика.

Ostrowska N. O., Polovyk O. V. The role of non-formal education in the development of social cohesion in youth work

The article examines the role of non-formal education as one of the key factors in fostering social cohesion within the context of youth work. The relevance of the study is determined by the need of Ukrainian society to build sustainable social connections, mutual trust, and solidarity among young people in the context of war, social instability, and national recovery processes. In this regard, non-formal education emerges as an important tool for implementing state youth policy aimed at promoting civic engagement, social responsibility, leadership and communication skills, as well as increasing youth participation in community life.

Modern scientific approaches to defining the concept of “non-formal education” are analyzed based on the works of Ukrainian and foreign scholars. The main principles of non-formal education voluntariness, flexibility, practical orientation, and partnership between participants in the educational process are identified. It is shown that non-formal

education performs educational, developmental, integrative, communicative, cultural, and psychosocial functions, contributing to the formation of competencies necessary for effective community interaction and the development of a democratic society.

Special attention is paid to the activities of youth centers and civil society organizations that implement non-formal education programs aimed at developing critical thinking, intercultural dialogue, empathy, tolerance, and responsibility. It is emphasized that during the period of Russia's military aggression against Ukraine, non-formal education plays a vital role as a tool for social support, psychological rehabilitation, and strengthening social ties among young people, facilitating the social integration of internally displaced persons and rebuilding public trust.

Key words: non-formal education, youth work, social cohesion, civic engagement, social capital, youth policy.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2025 р.

Прийнято до друку 21.11.2025 р.

Опубліковано 19.12.2025 р.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

